Финансова сигурност

СДЕЛКИТЕ С КРИПТОВАЛУТИ - ЗАПЛАХА ЗА ФИНАНСОВАТА СИГУРНОСТ

Д-Р НЕДЯЛКА ПЕТРОВА
ГЛАВЕН ЮРИСКОНСУЛТ В НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЯ ЗА ПРИХОДИТЕ
ХОНОРУВАН ПРЕПОДАВАТЕЛ ВЪВ ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ
ПО СИГУРНОСТ И ИКОНОМИКА - ГР. ПЛОВДИВ
E-MAIL: NELI_JEL@ABV.BG

Недялка ПЕТРОВА *е доктор по право и хоноруван преподавател във Висше училище по сигурност и икономика - гр. Пловдив. В системата на Национална агенция за приходите (НАП) е от началото на 2007 г., като към настоящия момент е главен юрисконсулт в Дирекция „Обжалване и данъчно-осигурителна практика“ гр. Пловдив към Централно управление на НАП.*

Резюме: *Статията анализира основни аспекти, свързани със сделките и разплащанията с криптовалути и заплахата за финансовата сигурност на държавата. Въпреки че блокчейн технологията и първите криптовалути са създадени преди повече от десет години, тяхната правна уредба все още е оскъдна на национално ниво, а на европейско ниво преминава през сериозни промени. Разгледана е практика на Националната агенция за приходите (НАП) относно задълженията на търговците, извършващи търговия с виртуални валути.*

Ключови думи: *криптовалути, финансова сигурност, регулация, волатилност, регистър, финансови измами*

DEALS WITH CRYPTOCURRENCY - THREAT REGARDING NATIONAL SECURITY

NEDYLKA PETROVA, PhD
CHIEF LEGAL ADVISER AT THE NATIONAL REVENUE AGENCY
PART-TIME LECTURER AT THE HIGHER SCHOOL OF SECURITY AND ECONOMICS - PLOVDIV

Abstract: *The article examines basic aspects regarding the deals and pays with cryptocurrency and threats about financial security of the country. Because of block-chain technology and the first cryptocurrencies are made ten years ago their legal structure it is not enough full at national level. At other European countries it goes through basic changes. It is considered legal practice of National Revenue Agency of Republic of Bulgaria regarding obligations of merchants performing virtual currency trading.*

Key words: *cryptocurrency, financial security, regulation, volatility, register, financial frauds*

ВЪВЕДЕНИЕ И АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА:

Темата за криптовалутите и тяхното отражение на финансовата сигурност на държавата е много актуална, с оглед на все по-голямата популярност и обществен интерес към сделките с криптовалути. Криптовалутите са виртуална валута, но изпълняват една от функциите на реалните пари – средство за обращение.[1] Това от една страна открива нови възможности за потребителите, но и увеличава заплахите при разплащанията с тях, което дава отражение върху финансовата, респ. данъчната сигурност както на световно ниво, така и на национално.

На световно ниво блокчейн технологията и криптовалутите изминаха дълъг път. Терминът „криптовалута“ беше напълно непознат до 3 януари 2009, когато мистериозният Сатоши Накамо-

то стартира първия крипто леджър. „Изкопан“ е първият блок, наречен „генезис блок“ или „нулев блок“, който е част от първия блокчейн в света и това дава началото и на първата криптовалута, наречена Биткойн. Първата транзакция, която ползва блокчейн технология, бива осъществена на 12 януари 2009 година, чрез Биткойн.

Биткойн е вид платежна система създадена на база на блокчейн технологията и основаваща се на **peer-to-peer** разпределена мрежова архитектура[2]. Счита се за първата децентрализирана (емитирането ѝ не се контролира от централна банка) криптовалута, като транзакциите се случват на момента, без да има нуждата от посредник в лицето на банка. Транзакциите се записват в публично разпространен „регистър“ (publicly distributes ledger) – блокчейн.

Blockchain (Блокчейн***)*** е непрекъснато нарастващ списък от записи, наречени блокове, които са свързани последователно и осигурени чрез криптографски методи. Всеки блок обикновено съдържа хеш указател като връзка към предишен блок, timestamp – дата и час и данни за транзакция. По проект, блоковете са много устойчиви срещу модифициране на данните. Открит публичен регистър (ledger) може да записва транзакциите между две страни ефективно, проверимо и постоянно (без възможност за промяна). След като бъдат записани, данните в който и да е блок, те не могат да бъдат променяни със задна дата, без да се променят всички следващи блокове, което би довело до несъгласие с мнозинството от мрежата.[3]

След успеха на bitcoin възникват още стотици криптовалути, наречени общо altcoins. Понастоящем съществуват над 10 000 активни проекти за най-разнообразни криптовалути, като по-известните са биткойн, лайткойн, етереум, а сред непопулярните - зеткеш и юбик.

България е активен участник в сектора Фин-Тех, включващ търговия с крипто-валути. В допълнение към редица фирми, работещи в областта на крипто обмен на валута, в България се провеждат международни криптоконференции, а страната притежава два двупосочни банкомата за банкноти в столицата София, които позволяват продажбата и закупуването на виртуални валути, включително биткойн, етер и лайткойн. Потребителите, които желаят да закупят биткойн, могат просто да депозират пари в евро, щатски долари и български левове.

България е привлекателна дестинация за онлайн бизнеса, тъй като предлага не само достъпна добре образована работна сила (българските предприемачи са добре познати като предоставящи отлични услуги за разумни такси), но и изключително конкурентна данъчна среда - страната налага най-ниските корпоративни и подоходни данъци в ЕС (10%).[4]

Увеличава се броят на българите, които гледат на криптовалутите повече като на инвестиционна възможност, отколкото да ги използват за покупки на стоки и услуги. По данни на НАП най-използваните криптовалути са четири, подредени в следната класация: биткойн, етериум, лайткойн и рипъл. В световен мащаб първите две позиции съвпадат. Лайткойнът и рипълът заемат съответно седмо и двадесет и първо място. В класацията на coinmarketcap влизат и т. нар.стейбълкойни, които имат реално обезпечение във фиатни (традиционни) валути или други активи.[5]

ПРЕДИМСТВА НА КРИПТОВАЛУТИТЕ

- Криптовалутите са децентрализирана виртуална валута, достъпни за притежателя си във всяка точка на света посредством услуги като https://crypto.bg, като транзакциите се случват на момента без да има нуждата от посредник в лицето на банка.
- Повишиха се значително възможностите за разплащания с криптовалути при все повече търговци (дори тези, ползващи PayPal) - компанията NEXO пусна първата в света крипто кредитна карта; продажбата на имоти в криптовалута набира все по-голяма популярност.
- Съвсем в началото Биткойнът се използваше от криминалните среди най-вече защото криптотранзакциите бяха практически непроследими. Освен че това даваше възможност да скриеш парите и самоличността си с един клик без излишни документации и одобрения от институции. Това доведе до възхода на Dark Web черни борси като Silk Road, предлагащи широк спектър от незаконни артикули – като се започне от оръжие и наркотици и се стигне до порнография и крадени

кредитни карти. За щастие биткойн транзакциите се оказаха не чак толкова анонимни, колкото престъпниците се надяваха, и в крайна сметка подобни практики бяха силно ограничени от органите на реда, а създателите на Silk Road бяха арестувани.

И България се прослави с лоша международна слава във връзка със станалата известна Ружа Игнатова и нейният OneCoin.[6]

Следвайки тенденциите, централните банки по цял свят също вече са се насочили към въвеждането на определени дигитални валути, въпреки че засега не работят с биткойни и негови алтернативи. Криптовалутите, в това число и стейбълкойните, нямат нищо общо с дигиталните валути - в това число и с дигиталното евро, което обмислят да въведат редица централни банки.

ЗАПЛАХИ И ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СИГУРНОСТ

Притежаването на криптовалути като основен актив на дигитален носител в света води и до различни рискове за финансовата сигурност както на национално, така и на световно ниво. Поради тази причина правният статус на различните криптовалути в отделните държави е спорен. В повечето страни няма нормативна уредба, оставяйки употребата на криптовалутите легално, но не и официално платежно средство, други правителства[7] въвеждат ограничения за начините, по които крипотовалутите могат да се използват, а банките забраняват на клиентите си да извършват транзакции с криптовалута.

- В съобщение на ***Европейската Комисия, относно Стратегията на Европейския съюз за сигурност,*** е записано, че понастоящем европейците са изправени пред постоянно изменяща се обстановка по отношение на сигурността, повлияна от променящите се заплахи, както и от други фактори, включително от изменението на климата, демографските тенденции и политическата нестабилност отвъд нашите граници. Глобализацията, свободното движение и цифровата трансформация продължават да носят просперитет, да улесняват живота ни и да стимулират иновациите и растежа. Но тези ползи са неразривно свързани с рискове и разходи. С тях може да бъде злоупотребено с цел организирана престъпност, тероризъм, пране на пари, търговия с наркотици и трафик на хора - все преки заплахи за гражданите и европейския ни начин на живот. Кибератаките и киберпрестъпността продължават да се увеличават. Заплахите за сигурността стават също по-сложни: те се подхранват от способността за трансгранично действие и взаимната свързаност; възползват се от размиването на границите между физическия и цифровия свят; експлоатират уязвими групи, социални и икономически различия. Атаките могат да настъпят внезапно и да оставят малко или да не оставят никакви следи; както държавни, така и недържавни участници могат да разгръщат разнообразни хибридни заплахи; случващото се извън ЕС пък може да окаже решаващо въздействие върху сигурността в рамките на ЕС.[8]
- В ***Годишния доклад на ДАНС за 2020*** г. се обръща внимание на факта, че се увеличава търговията с криптовалута и в тази връзка са отчетени опити за ползване на високотехнологични финансови продукти с престъпни цели. Злоупотребите и измамите в киберпространството продължават да нанасят финансови щети на физически и юридически лица и да подкопават доверието в контролните органи. Отчетени са и значими загуби за електроразпределителните дружества продължават да създават незаконните присъединявания. В доклада се обръща внимание на това, че високата цена на криптовалутите стимулира лица и групи да създават ферми за добив с дистанционен контрол и незаконно присъединяване към електропреносната мрежа с цел елиминиране на високите разходи за електроенергия.[9]
- На следващо място, основният проблем с биткойните остава ***волатилната им цена.*** Крипто пазара е нестабилен и непредвидим, защото последните месеци беше подложен под натиск, поради факта, че лихвените проценти се повишиха по света, което подкрепи щатският долар. Криптовалутите се сринаха, като биткойнът падна под 20 000 долара, най-ниското ниво за 18 месеца. Етериум загуби повече от 12%. Експертите предупреждават за „крипто зима“, при която растежът на сектора ще спре.

Инвеститорите се въздържат от рискови инвестиции и затова се отказват от непредсказуемата цифрова валута. Макар да се твърдеше, че криптовалутата е устойчива на инфлация и кризи поради своята независимост от правителства и банки, последните няколко години доказаха обратното.

Други притеснения са свързани с регулациите и пробивите в сигурността, тъй като през последните години скептицизмът обезцени криптовалутите. Един от примерите е репресията на Китай срещу добива на биткойн през 2021 г., която доведе до срив на криптовалутата от 65 000 долара през април до 35 000 долара през юни. Определени експерти също така смятат, че неотдавнашните борби на една от най-големите т. нар. стабилни монети - TerraUSD, са изиграли роля в последния срив на биткойн. TerraUSD е токен, който е проектиран така, че винаги да струва 1 USD, но наскоро потъна под 0,70 USD. Тепърва предстои да се разбере дали спадът на криптовалутата ще продължи, тъй като някои смятат, че изпадналите в паника инвеститори ще влошат нещата, докато според други спадът е само естествена част от цялостния ѝ модел на растеж.[10]

- Транзакциите в разпределени системи с технология „blockchain" (блок-вериги) могат да се използват за ***разпространение на зловреден софтуер и нелегално съдържание,*** предупредиха експерти от Интерпол и Лаборатория Касперски. Технологията „blockchain", на която стъпват всички цифрови криптовалути, вкл. биткойн (Bitcoin), е заплаха за сигурността. Проблемът идва от това, че в зависимост от криптовалутата и нейния протокол, в блок-веригата може да присъства фиксирана отворена област, която да се използва за съхранение на данни, връзки или информация от кодирани транзакции. Именно тези отворени области се явяват критичен източник на потенциални заплахи. Технологията на блок-веригите не предполага възможност за премахване на зловредния софтуер след като той бъде записан в отворените области. Наличието на подобна уязвимост може да компрометира сигурността на целия интернет. Престъпници могат да използват блок-веригите за разпространение на нелегално съдържание, внедряване на зловреден софтуер, извършване на хакерски атаки и дори за създаване на черен пазар на секретни ключове, които дават достъп до защитена информация. [11]
- Има много случаи, при които семейства и наследници не са успели да намерят или прехвърлят биткойн. Обикновено това е резултат от лоша комуникация. Изключително сложните планове за сигурност могат да направят лоша услуга на наследниците.[12]

ПРАВНА РЕГУЛАЦИЯ НА КРИПТОВАЛУТИТЕ

Правната регулация на криптовалутите, както на европейско, така и на национално ниво, още е доста оскъдна. Към момента криптовалутите са обект на регулации в Европа основно по отношение на противодействието на изпирането на пари и финансирането на тероризма.

През тази година се очаква да бъдат финализирани два нови европейски регламента, имащи отношение към регулацията на криптоактивите. Единият регламент ще допълни Регламент (ЕС) 2015/847 относно информацията, придружаваща преводите на средства, със задължение за събиране на такава информация и за определени криптоактиви. По този начин се очаква ограничаване на анонимността при операциите с криптовалута. Другият регламент, наречен Регламент за пазарите на криптоактиви (Markets in Crypto-Assets Regulation, MiCA), ще бъде по-обширен и цели цялостна регулация на издаването и предлагането на криптоактиви, както и съпътстващите това дейности и услуги. В регламента се предвижда лицензиране и контрол както на издатели на криптоактиви, така и на доставчици на услуги по криптоактиви, като например оператори на платформи за търговия. Все още няма яснота относно компетентния орган за България по този нов регламент, но се очаква той да получи сериозни нормативни правомощия по отношение на криптоактивите издавани и предлагани в страната.[13]

В националното законодателство регулация на тези криптоактиви се съдържа само в ***Закона за мерките срещу изпирането на пари*** (ЗМПИ) и ***Наредба № Н-9 от 7 август 2020 г.*** за условията и реда за вписване в регистъра на лицата, които по занятие предоставят услуги за обмяна между виртуални валути и признати валути без златно

покритие, и на доставчиците на портфейли, които предлагат попечителски услуги.

Съгласно чл. 4, т. 38 и 39 от ЗМИП мерките за превенция на използването на финансовата система за целите на изпирането на пари са задължителни за лицата, които по занятие предоставят услуги за обмяна между виртуални валути и признати валути без златно покритие (т. 38 – нова, ДВ, бр. 94 от 2019 г.) и за доставчиците на портфейли, които предлагат попечителски услуги (т. 39 – нова, ДВ, бр. 94 от 2019 г.). По силата на § 5 от ДР на ЗМИП изричното посочване на една или повече от дейностите по чл. 4 в предмета на дейност по партидата на юридическо лице или друго правно образувание в съответния публичен регистър, когато тази дейност не подлежи на разрешение, лицензиране или регистриране, е основание да се смята, че посочената дейност се извършва по занятие, а лицето попада в обхвата на лицата по чл. 4 и същото е задължено да прилага мерките по този закон, докато не докаже с официални, счетоводни и други документи, че посочената дейност не се извършва по занятие или е извършена случайно.

Съгласно чл. 9а, ал. 1 от ЗМИП за целите на мерките срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма лицата по чл. 4, т. 38 и 39 се вписват в публичен регистър, който се води и поддържа от НАП. На основание ал. 2 от същата разпоредба вписването в регистъра по ал. 1 се извършва при условия и по ред, определени с наредба на министъра на финансите - Наредба № Н-9/07.08.2020 г.

С цитираното изменение в ЗМИП се транспонира чл. 1 на Директива (ЕС) 2018/843 на Европейския парламент и на Съвета от 30 май 2018 година за изменение на Директива (ЕС) 2015/849 за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма и за изменение на директиви 2009/138/ЕО и 2013/36/ЕС (Директива 2018/843 за изменение на Директива 2015/849). Видно от съображение 9 от преамбюла на Директива 2018/843 изменението в Директива 2015/849 за целите на борбата с рисковете, свързани с анонимността на виртуалните валути, което позволява евентуални злоупотреби с тях за престъпни цели, се прави разграничение между доставчиците, участващи в услуги за обмяна между виртуални валути и признати валути без златно покритие, и доставчиците на портфейли, които предлагат попечителски услуги, от ползвателите на тези услуги – лицата, които използват създадената от първите среда, в която се извършват сделките с такава валута, като се предвиждат мерки за преодоляване на тази анонимност само относно лицата, осигуряващи средата, в която се извършват тези сделки.

Предвид изложеното, Национална агенция за приходите е издала становище, в което приема, че на вписване в регистъра подлежат лицата, които осигуряват такава електронна среда (електронен интерфейс, уебсайт, портал, платформа, интерфейс за приложни програми и други подобни средства), в/чрез която се извършват сделките с виртуална валута, а не лицата, ползващи тази среда за извършване на обмяната на валута. Следователно, в случай, че дружество извършва по занятие търговия с виртуални валути, използвайки интернет страница или софтуер, вкл. мобилно приложение за обмяна между виртуални валути и признати валути без златно покритие и/или услуги за опазване на частни криптографски ключове, предоставени и администрирани от друго физическо или юридическо лице, се счита, че дружеството не подлежи на вписване в публичния регистър, който се води и поддържа от НАП. [14]

Трябва да се обърне особено внимание на факта, че в административнонаказателните разпоредби на ЗМИП, и по-точно в чл. 161 от закона, не е предвидена санкция за лицата, задължени да се впишат в публичния регистър по чл.9а от ЗМИП. Както видяхме от гореизложеното, в момента липсва нормативно изискване за лицата, притежатели на портфейли с криптовалути, да уведомяват приходната агенция или друга институция за това.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Криптовалутите са една революционна разплащателна система, целяща свобода и сигурност. Има държави с точно определени закони и регулации, но държавите от почти целия свят нямат такива или установените вече закони не са с пълна яснота. Всичко това влияе на финансовата сигурност на една държава. Милиарди долари би-

ват изпирани, нелегални сделки с оръжия, наркотици, измами, корупция и др. се финансират чрез криптовалути. Дори има хора и организации, т. нар. „биткойн китове“, които манипулират пазара. Това са големи играчи, които могат буквално за минути да дестабилизират криптовалутния пазар, като рязко и прекомерно завишат стойностите на пазара или буквално го сринат.[15]

Понастоящем няма всеобхватна регулаторна рамка, уреждаща растящият сектор на транзакциите с крипто валути, като покупка, продажба и плащане с биткойни. В близко бъдеще предстои да се приемат набор от закони и наредби, които ще уредят всеобхватно: защитата на потребителите и целостта на нерегулираните преди това пазари на криптовалути; управление на рисковете в кибернетичната сигурност; създаване на лицензионни процедури, позволяващи създаването и надзора на компании, които предлагат финансови иновативни продукти и услуги, включително обмен на крипто валута; създаване на цялостна регулаторна рамка и механизми за надзор и санкция. Тази уредба трябва да обхваща не само субектите, които ги издават, но също така и всички фирми, предоставящи услуги около тези крипто валути, като например фирми, които държат активите на клиентите сигурни („попечителски портфейли“), субекти, които позволяват на клиентите да купуват или продават активи за реални пари и много други.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. *Стоянов, Ив. Финансово право, 6 изд., С., Сиела Норма, 2018, с. 270, ISBN 978-954-28-2500-5 2.*
2. *Льондев, А. Укриване на данъци чрез криптовалути, сп. Политика и сигурност, бр. 4/2019 г., ИК ВУСИ, Пловдив, стр. 29-38, ISSN 2535-0358 (Print), ISSN 2815-3324 (Online)*
3. *Писмо на НАП с изх. №М-26-Е-92/14.04.2022 г.*
4. *Николова, Б., Криптовалути-бъдещето на разплащанията или модерен начин за измама, https://media.neliti.com/media/publications/324055-cryptocurrencies-the-future-of-payment-s-bb076e8c.pdf*

1 Стоянов, Ив. Финансово право, 6 изд., С., Сиела Норма, 2018, с. 270, ISBN 978-954-28-2500-5

2 Peer-to-peer представлява разпределена мрежова архитектура, съставена от участници, които отдават част от своите ресурси (като процесорна сила, дисково пространство, ширина на мрежовата връзка) директно на разположение на другите мрежови участници без необходимост от централна мрежова инстанция (като сървъри или трайни хостове). Източник: Rüdiger Schollmeier, A Definition of Peer-to-Peer Networking for the Classification of Peer-to-Peer Architectures and Applications, цит. по А. Льондев, Избягване на данъци чрез криптовалути, сп. Политика и сигурност, бр. 48 от 2019, ИК ВУСИ, Пловдив, **стр.** 29-38, ISSN 2535-0358 (Print) , ISSN 2815-3324 (Online)

3 Льондев, А. Избягване на данъци чрез криптовалути, сп. Политика и сигурност, бр. 4 от 2019, ИК ВУСИ, Пловдив, **стр.** 29-38

4 Пак там

5 https://businessnovinite.bg/bg-biznes/bitkojn-etirium-i-shte-dve-sa-naj-izpolzvanite-kriptovaluti-v-balgarija.html

6 Тъмната страна на криптовалутите (hicomm.bg)

7 Централната банка на Русия, третата по големина нация за копаене на криптовалути в света, предложи пълна забрана за използването и създаването на всички криптовалути в страната. **Китай, който беше в челните редици или даже първи в света по добиване («копаене») на криптовалути**, но забраниха напълно както да се добиват, така и да се търгуват.

8 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0605&from=DA

9 https://www.dans.bg/images/stories/Information/Doklad_DANS_2020.pdf

10 https://dariknews.bg/novini/biznes/kriptovalutite-prodylzhavat-da-se-ponizhavat-s-trevozhni-tempove-2310189

11 https://technews.bg/article-80124.html

12 https://www.forbes.com/sites/jamesonlopp/2021/11/14/lopps-threat-index-analyzing-the-top-5-bitcoin-security-threats/

13 https://www.bnb.bg/AboutUs/PressOffice/POStatements/POADate/03_STOYANOVA_20220114_BG

14 Писмо на НАП с изх. № М-26-Е-92/14.04.2022 г.

15 Николова, Б., Криптовалути-бъдещето на разплащанията или модерен начин за измама, https://media.neliti.com/media/publications/324055-cryptocurrencies-the-future-of-payment-s-bb076e8c.pdf